

Devlet ve Sivil Toplum

STK TANIMI

Toplumdaki çeşitli sorunları bağımsız olarak ele alıp kamuoyunu bilgilendirme ve aydınlatma görevi yapan, öneriler sunan her türlü birlik, sivil toplum örgütüdür. (Türk Dil Kurumu)

Sivil toplum kuruluşlarının devletle ilişkisi nasıl olmalıdır?

Sivil toplum örgütlerinin devletle dengeli bir ilişki içinde olmaları gerekir. Dengeli ilişkiden kastettiğim şey, sivil toplum kuruluşlarının kendi hükmet şahsiyetlerini yitirmeden devletle ilişki kurmalarıdır. Sivil toplum örgütlerinin devletle ortak çalışmalar yapmaları, ortak projeler gerçekleştirmeleri kaçınılmazdır. Devletin modern toplumlarda toplumsal yaşamın her yanına yayılmış olduğu gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda bu ilişkinin kaçınılmaz olduğu anlaşılır. Devlet bazı ülkelerde sivil toplum kuruluşları için önemli bir finansman kaynağını oluşturmaktadır. Mesela İngiltere’de hükümetler birçok projeyi sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Hükümet projeler için finansman sağlamakta, sivil toplum kuruluşları da bu projeleri gerçekleştirmektedir.

Sivil toplum örgütleri devletin himayesine ve yöreğine girecek şekilde tavır aldıkları zaman gerçek anlamda sivil toplum kuruluşu olmaktan çıkarlar. Bilindiği gibi bir kuruluşun ya da örgütün sivil toplum örgütü sayılması için gerekli olan iki üç ön koşuldaki biri onun devletten bağımsız, otonom bir hükmet şahsiyete sahip olmasıdır. Bu bakımdan kendi varlığından, özerkliğinden, özgünlüğünden, sahip olduğu sivil inisiyatiften ödün vermeden devletle ilişki kurması gerekiyor. Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarıyla ilgili handikaplardan biri ne yazık ki budur. Bir kere sivil toplum kuruluşlarının önemli bir kesimi devletçi bir siyasal kültüre sahip. Eylemlerinde, faaliyetlerinde bu kültüre öncelik vermekteler. Böyle olunca sahip olmaları gereken sivil karakterden uzaklaşıyorlar. Bununla birlikte devletin resmi ideolojisini devletten daha fazla sahiplenen kuruluşlar vardır. Bu sahiplenmeyi de devletin kolları ve kanatları altında yapmaktadırlar. Bu tür kuruluşlar, sivil toplum kuruluşu sıfatını da kimseye bırakmazlar. Türkiye’de sivil toplumla ilgili ciddi sorunlardan biri burada ortaya çıkıyor. Bu tür bağılıklar sivil toplum kuruluşlarının gerçek anlamda “sivil” bir karakter kazanmasını, devletin dışında sivil bir inisiyatif geliştirmesini, devlete karşı hükmet şahsiyetini korumasını engellemektedir.

Bazı dernek ya da vakıflara Bakanlar Kurulu kararı ile "kamu yararına dernek" statüsü verilmektedir. Bu durum, o sivil toplum kuruluşunun devletleşmesine neden oluyor mu? Diğer taraftan devlet neden böyle bir uygulama yapıyor?

Türkiye’de ne yazık ki devlet geleneksel “devlet baba” imajına uygun olarak bazı derneklere “kamu yararına çalışan dernekler” şeklinde bir statü veriyor. Benzer bir tutumu bazı sanatçıların “devlet sanatçısı” olarak tanımlanmasında da görüyoruz. Her ikisi de son derece yanlıştır. Devletin bu politikası gerek sanatçılar, gerekse sivil toplum kuruluşları arasında ayrımcılığın, hatta biraz daha ileri gidersek, “bölücülüğün” ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Demokratik ülkelerde piyasa şartlarında hareket etmek demokratik sistemin doğasının bir gereğidir. Gerek sanatçılar, gerekse sivil toplum kuruluşları kendi alanlarında faaliyet gösterirler ve birbirleriyle doğal olarak rekabet ederler. Hükümetlerin bunlardan bir kısmının elinden tutması, bunları ayrıcalıklı konuma getirmesi işin tabiatına aykırıdır. Rekabetin ruhunu ve adalet duygusunu zedeleyicidir. Ne yazık ki ülkemizde resmi politikalara yakın duran, özellikle askeri ve sivil bürokrasiyle aynı çizgide yer alan ya da hükümetlere yakın noktada bulunan bazı kuruluşlara rahatlıkla “kamu yararına çalışan” kuruluş statüsü verilebilmektedir.

Kamu yararı üretmek zaten tüm sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdikleri eylemlerin doğasında bulunmaktadır. Her kuruluşun kendi alanında ürettiği yarar doğal olarak kamuya yönelik bir yararadır. O bakımdan bazılarının resmi olarak bu sıfatı vermek diğerlerini sanki “kamu yararına olmayan” kuruluşlar haline getirmektedir. Kamu yararına statüsü ideolojik devletlerin geliştirdiği bir lütuf sistemidir. Bu, nereden bakılırsa bakılırsın demokratik sistemlerin ruhuna aykırı, marazi bir durumdur. Bunun mutlaka terk edilmesi gerekir. Sadece hükümetlerin bu lütfü dağıtmaya son vermesi yetmez, sivil

toplum kuruluşlarının da bu himayeye sığınmaması gerekir. Bunun kendi akranlarına karşı şık olmayan bir davranış olduğunu bilmeliler.

Devletin denetlenmesinde STK'lar nasıl bir rol üstlenebilir?

Sivil toplum kuruluşlarının devleti denetlemesi düşüncesi Türk siyasal yaşamına yedi göbek yabancı bir kavramdır. Türkiye'de alışlagelen şey devletin tek taraflı denetim mekanizmasını sürdürmesidir. Yani devlet her halükarda toplumu, kamu kuruluşlarını, sivil toplum kuruluşlarını denetleme hakkına sahiptir; ancak kendisi onun denetimine girmez. Alışkın olduğumuz geleneksel denetim mekanizmaları "yasal" ve "siyasal" denetimle sınırlıdır. Onun ötesindeki denetim şimdiye kadar de farklı olmuştur. Medyanın özellikle bu konuda önemli bir rolü olmuştur. Medya 1980 sonrasında devletin içinde olup bitenler hakkında toplumu bilgilendirerek dolaylı bir denetim işlevi görmeye başladı. Bu doğal olarak medyadaki özelleşme ve farklılaşmayla sağlanmıştır.

Sivil denetim mekanizması gelişmiş ülkelerde yaygınlaşmaktadır. Son zamanlarda bazı ülkelerde devletin denetim işlevini yerine getiren kuruluşlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Klasik müfettişlerin yaptıkları denetimi belli kriterler çerçevesinde bu tür kuruluşlar gerçekleştirmektedirler. Burada "denetimin özelleştirmesi"nden söz etmekteyiz. Herhangi bir kurum geliştirdiği kriterler çerçevesinde kendi denetimini özel sektör kuruluşlarına yaptırmaktadır. Bu şekilde denetim hem daha objektif, dolayısıyla sağlıklı olmaktadır hem de daha etkin hale gelebilmektedir.

Kamu Reformu Yasa Tasarısı aslında bu tür bir denetim mekanizmasına imkan sağlamaktadır. Yasanın yürürlüğe girmesi durumunda devletin de gerek yerel yönetimler gerekse merkezi yönetim birimleri düzeyinde sivil toplum tarafından denetlenmesi süreci açılmış olacaktır. Bilgi Edinme Yasası aslında bu tür bir denetime imkan sağlamaktadır. Burada sivil topluma düşen görev, sivil toplum kuruluşlarının devletle ilişkisinde pasif ya da proaktif bir konumda bulunmaları değil; aksine aktif bir durumda bulunmalarıdır. Sivil toplum kuruluşları sadece bazı kamu kurumlarının faaliyetlerini denetlemekle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda hükümetlerin makro düzeydeki politikalarını da denetlemelidir. Mesele verdiğimiz vergilerin nerelere, nasıl, hangi mekanizmalarla harcandığını bilemiyoruz. Bilemediğimiz için de batık banka olayı gibi maliyeti topluma yüklenen olaylar ne yazık ki yaşanabiliyor ülkemizde. Bu bakımdan sivil toplum kuruluşlarının bir yandan hizmet üreten faaliyetlere imza atarken, bir yandan da devleti, yerel yönetimleri, kamu kurumlarını denetlemeye dönük faaliyetler gerçekleştirmeleri gerekir.